

Rytų kaimynystės atspindžiai

Informacinė svarbiausių Rytinės kaimynystės įvykių apžvalga

Nr. 9 (14) // 2010 06 27-07 16

EESC

Rytų Europos studijų centras

Kirgizijoje įvyko referendumas dėl naujosios šalies Konstitucijos priėmimo

Šių metų birželio 27 d. Kirgizijoje įvyko visuotinis referendumas dėl naujos Konstitucijos priėmimo. Kirgizijos Centrinės rinkimų komisijos duomenimis, referendume dalyvavo 69 proc. visų rinkėjų, iš kurių 91 proc. (daugiau nei 1,7 mln.) pritarė naujai šalies Konstitucijai. Naujojoje šalies Konstitucijoje įtvirtinti šie pokyčiai: 1) Šalies prezidentas bus renkamas tik vienai šešerių metų trukmės kadencijai, vietoje anksčiau egzistavusios galimybės būti išrinktam maksimaliam dviejų kadencijų po penkerius metus laikotarpiui; 2) Šalies prezidento amžiaus riba padidinta penkeriais metais (iki 70 m.); 3) Roza Otunbajeva galės eiti laikinosios prezidentės pareigas iki 2012 m. sausio 1 d., tačiau vėliau negalės kandiduoti šalies prezidento rinkimuose; 4) Šalies parlamente deputatų vietų skaičius padidintas nuo 90 iki 120. Nei viena politinė partija negalės užimti daugiau nei 65 vietų parlamente; 4) Piliečiai negalės būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pareigūnų kritikavimą; 5) Opozicijai nebereikės oficialių leidimų protesto akcijoms prie administracinių pastatų ir centrinėse miestų aikštėse; 6) Šalies Konstitucinis Teismas bus paleistas, o jo funkcijos perduotos Aukščiausiam Teismui; 7) Dauguma galių, kuriomis anksčiau disponavo šalies prezidentas perduotos parlamentui. Iš esmės su naujosios Konstitucijos priėmimu Kirgizija tapo pirmąja Vidurio Azijos parlamentine respublika. Su sėkmingai įvykusi referendumu ir nauja konstitucija Kirgiziją pasveikino JAV, ES, ESBO ir JT. Abejones dėl parlamentinės demokratijos valdymo formos tinkamumo Kirgizijai išreiškė tik Rusija. Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas perspėjo, kad neaišku, ar parlamentinė demokratija tinkama Kirgizijos politinei sistemai, nes Kirgizijos politinės problemos bus perkeltos į parlamentą, suintensyvės įvairių politinių grupių ir asmenų varžybos dėl valdžios, taip gali būti sudarytos sąlygos radikalių jėgų atėjimui į valdžią. Parlamentinės demokratijos valdymo formai prieštarauja ir kai kurie esantys bei buvę Kirgizijos vyriausybės nariai. Kirgizijos gynybos ministro Ismailo Isakovo nuomone parlamentinio valdymo forma yra svetima kirgizų mentalitetui, o pasak buvusio Kirgizijos Saugumo tarybos vadovo Miroslavo Nijazovo, Kirgiziją valdoma ne pagal demokratinius, o minios principus. Kirgizijoje politinės partijos yra silpnos, o rinkos ekonomika neišvystyta. Parlamentinės demokratijos atžvilgiu priešiška nusiteikusi ir dalis jėgos struktūrų atstovų, kurių nuomone etninių nesutarimų sureguliuavimui būtina stipri prezidento valdžia. Priminsime, kad Kirgizijos parlamento rinkimai turėtų įvykti šių metų rugsėjį arba spalį, o šalies prezidento rinkimai 2011 m. pabaigoje. Ekspertų nuomone, nauji neramumai Kirgizijoje tikėtini dar šių metų rugpjūtį-rugsėjį.

● Parengta remiantis: RFE/RL, Kommersant.ru, BBC News
(Nuotrauka iš RFE/RL)

Pradėjo veikti Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano Muitų sąjunga

Šių metų liepos 5 d. Astanoje (Kazachstanas) vykusio Eurazijos ekonominės bendrijos (EurAzES) viršūnių susitikimo metu Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos prezidentai pasirašė dokumentus, būtinus šių valstybių kuriamos Muitų sąjungos įsigaliojimui. Priminsime, kad pagal ankstesnius susitarimus, Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos įsteigta Muitų sąjunga turėjo pradėti veikti nuo šių metų liepos 1 d., tačiau dėl kilusių ekonominių nesutarimų tarp Baltarusijos ir Rusijos, Baltarusija vilkino Muitų sąjungos steigimo procesą. Muitų sąjunga yra vertinama kaip pereinamasis etapas kuriant Vieningą ekonominę erdvę (VEE). Rusijos prezidento Dmitrijaus Medvedevo nuomone, Muitų sąjungos veikla ateityje turėtų įperaugti bendros rinkos ir bendros valiutų rinkos sukūrimą. Prie Muitų sąjungos artimiausioje ateityje ketina prisijungti ir Tadžikistanas su Kirgizija.

Rusija, Baltarusija ir Kazachstanas iki 2011 m. sausio 1 d. turi parengti visus dokumentus dėl VEE steigimo, šie dokumentai turėtų įsigaliooti iki 2012 m. sausio 1 dienos. Priminsime, kad šių metų pradžioje tarp Baltarusijos ir Rusijos kilo taip vadinamas „naftos“ karas. Rusijai nuo 2010 m. sausio 1 d. apmokestinus į Baltarusiją eksportuojamą naftą, Baltarusija ėmė blokuoti Muitų sąjungos kūrimo procesus. Šių metų sausio 27 d. buvo pasiektas Baltarusijos ir Rusijos susitarimas, nustatantis neapmokestinamos naftos kvotą (6,3 mln. tonų per metus) su sąlyga, kad ši eksportuojamos rusiškos naftos dalis bus skirta Baltarusijos vidaus poreikiams. Likusiai naftos eksporto į Baltarusiją apimčiai (14-15 mln. tonų per metus) mokesstinės lengvatoms panaikintos. Šių metų kovo 25 d. Baltarusija kreipėsi į EurAzES teismo funkcijas vykdančią Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) ekonominę teisimą dėl Rusijos taikomų muitų naftos produktams. Ieškinyje teigiama, jog nuo 2010 metų sausio 1 d. naftos produktai, iš Rusijos tiekiami Baltarusijos naftos perdirbimo įmonėms, yra neteisėtai apmokestinami. Birželio 7 d. Baltarusijos Užsienio reikalų ministerija išplatino pranešimą, įvardijantį 12 Rusijos taikomų prekybos su Baltarusija apribojimų. Pranešime teigiama, kad lyginant su kitomis Baltarusijos prekybos partnerėmis, Rusija yra nustačiusi daugiausia kliūčių dvišalei prekybai. Baltarusija remia visų prekybos su Rusija apribojimų panaikinimą Muitų sąjungoje, tačiau Rusija apribojimų Baltarusijai klausimą pasirengusi spręsti tik kartu su VEE klausimais. Ekspertų nuomone, nors Baltarusija galiausiai buvo priversta nusileisti Rusijai dėl Muitų sąjungos steigimo, tačiau aukščiau minėti ekonominiai nesutarimai tarp Rusijos ir Baltarusijos egzistuoja toliau. Šiuo metu Baltarusijai būtina apsispręsti, kaip giliai ji ketina integruotis į Muitų sąjungą. Muitų sąjunga trumpuoju laikotarpiu gali tapti Baltarusijos poveikio svertu Rusijai, Baltarusijai siekiant iš Rusijos gauti dar daugiau nuolaidų. Kita vertus, Rusijai, Baltarusijai ir Kazachstanui deklaravus gilesnę tarpusavio ekonominę integraciją, prognozuojama, kad šios valstybės Muitų sąjungoje ir toliau daugiausiai dėmesio skirs savo verslo interesų gynimui, todėl aiškesnė Muitų sąjungos struktūra turtėtų nusistovėti ne anksčiau kaip 2011-2012 metais. Trumpuoju laikotarpiu, veikiant Muitų sąjungai, ypač nukentėti gali Rusijos žemės ūkis, kuris bus priverstas konkuruoti su Baltarusijos žemės ūkio produkcija bei Rusijos plieno pramonė, kuriai stiprią konkurenciją sudarys Kazachstanas. Kita vertus, ilguoju laikotarpiu nuolatinė konkurencija turėtų paskatinti Rusijos ekonomikos našumo didėjimą. Rusijos ekspertų nuomone, Muitų sąjungos sukūrimas gana aiškiai parodo kintančią Rusijos ekonominę strategiją: anksčiau Rusija teikdavo kaimyninėms valstybėms ekonominę paramą mainais į politinę paramą, o šiuo metu Rusijos pasirinkta laisvos prekybos erdvės sukūrimo strategija iš esmės įtvirtina regiono ekonomikos plėtros kryptį, kurioje Rusija atliktų natūralų traukos centro vaidmenį.

● Parengta remiantis: Ng.ru, Kommersant.ru, New York Times, RFE/RL
(Nuotrauka iš New York Times)

Ukraina restruktūrizavo gamtinių dujų kompanijas pagal veiklos sritis

Šių metų liepos 8 d. Ukrainos parlamentas priėmė gamtinių dujų rinkos liberalizavimo įstatymą, numatantį gamtinių dujų kompanijų išskaidymą pagal veiklos sritis (gamtinių dujų gavybą, transportavimą ir pardavimą). Šis įstatymas priimtas Kijevui siekiant gauti ES finansinę paramą Ukrainos gamtinių dujų transportavimo sistemos modernizavimui. Priminsime, kad Ukraina jau kelerius metus derasi su ES dėl kelių milijardų eurų kreditų, skirtų Ukrainos gamtinių dujų transportavimo sistemos modernizacijai. Viena iš būtinų sąlygų ES finansinės paramos užsitikrinimui – Ukrainos valstybinės gamtinių dujų kompanijos „Naftogaz“ išskaidymas pagal veiklos sritis į atskiras nepriklausomas kompanijas. Ekspertų nuomone, nors Ukraina nominaliai ir įvykdė ES reikalavimus dėl „Naftogaz“ išskaidymo, tačiau vargu ar naujasis įstatymas lems kokius nors reikšmingesnius pokyčius pačiai „Naftogaz“. Šiuo metu „Naftogaz“ kompanijai priklauso dukterinės įmonės, kurios yra įformintos kaip nepriklausomos kompanijos – tai yra, dabartinė „Naftogaz“ struktūra formaliai gali atitikti naująjį įstatymą ir be struktūrinių reformų. Pasak ekspertų, Ukrainos parlamente priimtas naujasis įstatymas yra labai palankus Rusijos gamtinių dujų kompanijai „Gazprom“. Įstatymas dėl gamtinių dujų rinkos liberalizavimo numato, kad nuo „Naftogaz“ kompanijos bus atskirtos šios kompanijos dukterinės įmonės: „Ukrtransgaz“, „Gaz Ukrainy“ ir „Ukrgazdobyča“, o komercinėms kompanijoms, (tarp jų ir užsienio valstybių) bus suteiktas tiesioginis priėjimas prie Ukrainos dujotiekių ir gamtinių dujų požeminių saugyklų. Pabrėžtina, kad viena iš Rusijos gamtinių dujų kompanijos „Gazprom“ dukterinių įmonių „Gazpromsbyt-Ukraina“ tokiu atveju įgytų neribotas galimybes plėstis Ukrainos gamtinių dujų rinkoje. Iki šiol „Gazpromsbyt-Ukraina“ Ukrainos gamtinių dujų rinkoje veikė pagal tam tikrus sutartinius principus: ši kompanija nupirkdavo iš „Naftogaz“ kompanijos 10 proc. visų Ukrainos rinkoje esančių gamtinių dujų ir vėliau nupirkta dujas perparduodavo siauram pramoninių vartotojų ratui. Kitaip tariant, „Gazpromsbyt-Ukraina“ iš esmės atlikdavo gamtinių dujų tiekimo operatoriaus funkcijas. Priėmus naująjį Ukrainos gamtinių dujų rinkos liberalizavimo įstatymą, „Gazpromsbyt-Ukraina“ ne tik įgijo galimybes užimti visą Ukrainos gamtinių dujų rinką, bet ir suteikė Rusijos gamtinių dujų kompanijai „Gazprom“ galimybes tiesiogiai kontroliuoti Ukrainos pramonę bei gauti monopolinį priėjimą prie Ukrainos gamtinių dujų požeminių saugyklų ir transportavimo sistemos. Ekspertų teigimu, Kijevas iš esmės neturi pasirinkimo laisvės. Nepaisant skambių Ukrainos deklaracijų dėl energetinių išteklių gavybos ir transportavimo diversifikacijos, „Gazprom“ kompanija kol kas išlieka vienintele gamtinių dujų tiekėja ir transportuotoja. Naujajame įstatyme dėl gamtinių dujų rinkos liberalizacijos nenumatyti jokie efektyvūs mechanizmai, kurie galėtų apsaugoti, jei Rusija energetinius išteklius panaudotų politiniais tikslais. Minėtiems mechanizmomams sukurti Ukrainai prireiktų kelerių metų, tuo laikotarpiu Rusija jau gali būti įgyvendinusi Ukrainą apeinančių dujotiekių („Nord Stream“, „South Stream“ ir kt.) statybą, ir energetinio konflikto su Rusija atveju Ukraina rizikuotų likti be Rusijos gamtinių dujų tranzito srautų.

● Parengta remiantis: Ng.ru, Kommersant.ru
(Nuotrauka iš Ng.ru)

ES rengia reformų planą Baltarusijai

Šių metų liepos 8-9 d. Minske (Baltarusija) viešėjo Europos Komisijos Plėtros ir Europos kaimynystės politikos komisaras Štefanus Füle. Viešnagės Baltarusijoje metu Š. Füle susitiko su Baltarusijos prezidentu Aleksandru Lukašenka, ministro pirmininko pavaduotoju Andrėjumi Kobjiakovu, užsienio reikalų ministru Sergėjumi Martynovu ir Europos Sąjungos (ES) šalių diplomatinių atstovybių Baltarusijoje darbuotojais. Susitikimų metu aptartas Europos Komisijos (EK) inicijuotas projektas dėl ES ir Baltarusijos bendrojo laikinojo reformų plano. Minėtą projektą EK ketina pateikti ES šalių peržiūrai dar šių metų rudenį. Šiame reformų plane turėtų būti įtvirtintos būtinių Baltarusijos reformų gairės, o pats planas padėtų struktūruoti ES politinį ir ekonominį dialogą su Baltarusija. ES ir Baltarusijos bendrasis laikinasis reformų planas pirmiausiai būtų politinio pobūdžio dokumentas, kuriame būtų įvertintos tiek ES, tiek Baltarusijos pozicijos, padėsiančios išnaudoti Baltarusijos įsitraukimo į ES Rytų kaimynystės politiką potencialą. Pasak EK Plėtros ir Europos kaimynystės politikos komisarą Š. Fūles, ES ir Baltarusijos bendrajame laikinajame reformų plane būtų atsižvelgta ne tik į Baltarusijos vyriausybės, tačiau ir į Baltarusijos pilietinės visuomenės

bei opozicijos nuomonę. Š. Fūles nuomone, Baltarusija šiuo metu išnaudoja tik 10-20 proc. savo galimybių ES Rytų partnerystės programoje. Š. Füle pabrėžė, kad ES ir Baltarusijos bendradarbiavimo intensyvumas Rytų partnerystės programoje priklauso tik Baltarusijos sugebėjimų atitikti ES vertybes žmogaus teisių ir demokratijos srityse. ES iš Baltarusijos vis dar laukia pažangos politinių kalinių išlaisvinimo, asociacijų laisvės, žiniasklaidos laisvės, mirties bausmės panaikinimo ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) rekomendacijų dėl rinkimų rengimo tvarkos įgyvendinimo klausimais. ES pasirengusi Baltarusijai pademonstruoti geranoriško bendradarbiavimo ženklus. Šių metų rugsėjį – spalį ES valstybės ketina aptarti EK parengtą mandatą deryboms su Baltarusija dėl vizų režimo palengvinimo. Taip pat ES ketina grįžti prie finansinės paramos Baltarusijai suteikimo klausimo. Priminsime, kad 2009 m. birželį Baltarusija kreipėsi į ES su prašymu suteikti jai finansinę paramą. 2009 m. gruodžio 16 d. tuometinė Išorės santykių ir Europos kaimynystės politikos komisarė Benita Ferrero-Waldner pareiškė, kad EK pasirengusi Baltarusijai skirti 200 mln. eurų finansinę paramą, suteikimas priklausys nuo Baltarusijos sėkmingo bendradarbiavimo su Tarptautiniu valiutos fondu (TVF).

● Parengta remiantis: *News.open.by, Kommersant.ru, Belarus.by*
(Nuotrauka iš *Belarus.by*)